

Oponentský posudek

ThDr. Pavla Damohorská, Th.D.

Židovská modlitba za stát a jeho představitele
a její vnímání v historickém a náboženském kontextu

Habilitační práce

Předložená práce ThDr. Pavly Damohorské, Th.D. je podrobná, důkladná a dosti obsáhlá. Svým obsahem přesvědčuje o tom, že autorka jistě strávila stovky hodin zpracováváním nejrůznějších primárních materiálů i velkého množství sekundární literatury.

Své oponentské poznámky píšu s vědomím, že nejsem ani historik, ani odborník na židovskou liturgii. Prosím tedy, aby byly takto čteny.

K formální stránce uvedu, že je tato práce vcelku velice pečlivá a jazykově na velice slušné úrovni (zabíhající někdy až do archaičnosti, např. se zdá býti, str. 160).

V tomto kontextu je škoda, že v práci zůstaly občas nejrůznější **překlepy**, které se domnívám, že Word musel alespoň v některých případech podtrhnout.

Nečetl jsem práci jako korektor, ale přesto jako příklad uvádím:

od jiných náboženství (14), podkovat (18), v předkládané ... práce (21), dina de-machuta (30), se týká znameních (36), ve zvláštní vztahu (55), před mnou (58), a nvíc (60), aby byl živ Nabúkadnesara (68), alisa (74), součást Hagiografy (83), K tmu (88), komunita ... a jejích členů (102), Ten. Který dává (104), zužuje namísto sužuje (106), kvůli míru stvořeních (110), de-machuta (113), Pi 2, 7 (122), do skupiny požehnání (125), servi camerae nostrae – namísto nostrae (129), do nástupu nacismus (136), Ipět na cti zemi (137), období nad vlády (140), ze jeho rádce (143), slvation – namísto salvation (151), se Katzovou připomínkou (157), vzhledem k místě (165), v rámci mladších verzí (175), panovník vědoma si (176), byly ochrana židů (176), panovníka Feranda (177), ano namísto ani (197), rakoukouskou (199), za vládu jak císař Ferdinanda, tak jeho žena Marii (201), ze své moc dáváš (206), patrná snahy jmenovat (211), o tomto solné poutu (227), míst Georgije (229), Fesgebte (239), hovoří podmanění (247), biblický verš Ž 72 (252), naspána (255), děkováno za Bohu (258), pře přednesu (258), u příležitosti .... narození (260), do daného místo pomoc (262), vťah k prezidentu (277), přenesu namísto přednesu (286), Ha-notne namísto noten (290), udržoval ... štěstí a civilizací (291), Flesich und Blut (294).

K jazykovým poznámkám bych připojil ještě toto:

Na str. 151 i jinde bych anglický výraz „prince“ překládal v kontextu modliteb raději jako vládnoucí kníže než jako vládnoucí princ.

Na str. 238 je špatně použit termín hovorový jazyk. Podle Slovníku spisovného jazyka českého je hovorový jazyk „mluvená podoba spisovného jazyka užívaná v běžném dorozumívacím styku“, ne tedy jazyk národní na rozdíl od úředního nebo liturgického. (Podobně na str. 244)

Německé Andacht je v daném kontextu podle mého názoru jednoznačně pobožnost jako náboženský úkon (worship) a ne zbožnost. (239)

Zvláštní je také obrat „reaktivnost bohoslužebných textů“ (270 a 272), nevím, zda takto lze vyjádřit, že tyto texty reagují na aktuální situaci.

Dalším formálním nedostatkem je, že občas chybí odkazy u citovaného.

Třeba hned na str. 12 u „krále, jako mají ostatní národy“, nebo např. několik odkazů chybí na str. 141.

Považuji také za nepříjemný nedostatek to, že u jednotlivých ukázek velice často chybí hebrejský originál. Takže je i hebrejštiny znalý čtenář většinou odkázán na překlad autorky. Ani např. hebrejský kořen na str. 65 není uveden hebrejským písmem (podobně str. 126)

Naopak např. na str. 148 – 149 chybí u hebrejského textu překlad.

V případě biblických citátů je překvapivé, že jsou uváděny nevokalizovaně. (Např. 63, 64)

A liturgické texty (např. 165-166) nejsou v originále vokalizované?

Formální maličkostí je i to, že je číslo kapitoly u biblických knih vždy uváděno hned za zkratkou bez mezery, což může být někdy až matoucí. Např.: 1Kr1 (126)

Na str. 158 by měl být Job 5, 20 citován a nejen uveden odkazem.

Ohledně **hebrejských a aramejských** výrazů si dovolím poznamenat následující: Za nejzávažnější chyby v hebrejštině, ke kterým by nemělo docházet nikdy, ale zvláště ne na úrovni habilitační práce, považuji tyto:

Třetí osoba Nif'alu od ה-ר-ג je samozřejmě יְהָרֵג [jehareg] a ne jihareg, jak je uvedeno (124).

Modlitba אֲבִינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם má u nebe samozřejmě určitý člen – a v prepise je to tedy Avinu še-ba-šamajim, a ne b'šamajim, jak je uvedeno na str. 205. (stejně na 292)

Ještě hroznější je vidět plurál od עוֹלָם napsaný s א! (160)

Ve slově רַאשִׁית nedochází ke stažení cére ve st.constr. – a proto není ר'עִית c'michat ... jak je několikrát uvedeno na str. 292, ale je zachováno dlouhé é.

A nyní několik snad méně závažných chyb:

Není mi jasné slovo (zkratka?) טראנ"ו na str. 37.

Dále autorka uvádí, že chatef prepisuje indexem. Není v tom však zcela důsledná. Např. na str. 42 prepisuje jednou draše a 2x d'raša. Na té samé straně píše amiti, přestože by אַמִּיתִי by mělo být přepsáno jako ^amiti, když už ne ^amiti, či ještě nějak přesněji.

Podobně מערכתו má být přepsáno ma'arachto. (211)

Správně je din hatorah – ne dina hatora (43).

תָּרַעַתָּה (52) bych spíše překládal jako „rozčilení, rozladění“, než jako hněv. Myslím si, že by to dávalo i lepší smysl v daném kontextu.

Také se ptám, zda by nestál za vysvětlení termín עכו"ם na str. 79. Ne každý čtenář musí vědět, jak souvisí s „modloslužebníky“. Naopak na str. 124 by bylo dobré osvětlit výraz „služebníci hvězd“ tímto akronymem.

Podobně by mohlo být vysvětleno z hebrejštiny, proč Ninive zkrásluje a Egypt sužuje. (106) Asi ne hned každému čtenáři je to hned jasné.

הַטַּהַר שֶׁבַּחֲרוּחָה bych raději překládal jako „zapáchající kapka“ než jako „znečištěná“.

(109).
מַאֲבָד bych chápal spíše jako ničící, než jako ztrácející - tedy, „kdo zničí jeden život“ (110). (V podobném významu např. i anglický překlad v sefaria.org.)

יְדוּעִים je nesprávně přepsáno jako j^ed'uim namísto j^edu'im (na str. 120 2x).

Podobně בָּרָא by podle mne mělo být prepisováno bara' a ne bar'a, jak tomu je na str. 143 a mnohde jinde.

Nevím, proč překládat יזכה jako doslova „bude poctivý“, když se zde jedná zcela jasně o význam „si zaslouží“. (127)

V modlitbách za krále bych překládal שָׁטָן jako protivník a ne jako satan. S odkazem např. na 1Kr 11, 25 וַיְהִי שָׁטָן לְיִשְׂרָאֵל כְּלִי־יָמֵי שְׁלֹמֹה - Byl protivníkem Izraele po všechny Šalomounovy dny.

Zásadně nesouhlasím s překládáním výrazu עולמים (olamím) jako světy (na str. 159 a mnohokrát později).

Nikde se ve staré literatuře v tomto významu tento plurál nevyskytuje. Naopak mnohokrát je použit ve významu věčnosti. Např. ve Starém zákoně je tento termín pokaždé ve významu věčnosti a nikdy ve významu světy.

Protože se jedná o tak důležitý moment v překladu, dovolím si uvést několik biblických míst podporujících můj názor:

Ž 61, 5: אֲנִי־רָחַק בְּאֵהָלָךְ עוֹלָמִים אַחֲסֶה בְּסֶתֶר כְּנַפְיֶךָ סֶלָה:

Ž 77, 6: חֲשַׁבְתִּי יָמִים מְקֻדָּם שָׁנוֹת עוֹלָמִים:

Ž 77, 8: הֲלִעוֹלָמִים יִזְנַח יְהוָה?

1Kr 8, 13: כָּנָה בְּנֵיתִי בֵּית זָבַל לָךְ מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ עוֹלָמִים:

Iz 26, 4: בְּטַחֲוֹ בִיהוָה עֲדִי־עַד גִּי בְּיַהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים:

Iz 45, 17: יִשְׂרָאֵל נוֹשֵׁעַ בְּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים:

Iz 51, 9: עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי־עוֹז זָרוּעַ יְהוָה עוֹרֵי קַיְמֵי קָדָם דְּרוֹת:

2 Par 6, 2: וְאֶנִּי בְּנִיתִי בֵּית־נֹבֶל לַיהוָה וּמְכוּן לְשִׁבְחָתָךְ עוֹלָמִים:

I slovník Even Šošan překládá עוֹלָמִים jako נֶצַח, עוֹלָם.

Proto se domnívám, že i např. Hospodinovo království je v modlitbách věčné a ne království všech světů (jako na str.166). A samozřejmě analogicky i v jiných modlitbách.

St. constr. (smichut) od אלמנה (almana) je almenat a ne almanet (190).

Zkratka ז"ל zní v případě ženy zichrona (ne zichron) (190).

חם chápu spíše jako „šlechtického původu“, než jako oslavovaný. (194)

Na str. 199 vypadlo ה ve výrazu הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה

יהיה וכן יהיה má být přepsáno ve-chen (ne ve-ken) – (בגדכפת) (216)

Nemá být נוסח ספרד být נוסח ספרד - tedy nusach sfarad a ne nosach? (230)

Je opravdu v originále בני עמנו? Nebo je tam בני עמנו? (232)

Na str. 237 má být opravdu חהי?

Co znamená na str. 247, že jsou hebrejská slova hláskována?

Nemá být na str. 274 Ribon kol ha'olamim?

U políbení pravdy a spravedlnosti by mohl být odkaz na Ž 85

Co se týče faktického obsahu, tak jsem přesvědčen, že není možné mechanicky překládat גוי a עם jako národ a pronárod. V tom s autorkou souhlasím. Nemohu však už souhlasit s tvrzením, že je termín גוי později (to znamená po Gn) používán ve smyslu označení příslušníka jiného národa. Často je používán i pro Izrael. A jsem přesvědčen, že dokonce bez nějakého teologického důvodu. Viz např. knihu Jozue (ke straně 30). (srovnej též poznámku na str. 250)

Judské království padlo na začátku, ne na konci 6. století, jak je uváděno. (62)

Mám též trochu rozpaky (a samozřejmě nejenom v této práci) nad používáním rabínských komentářů jako spolehlivý a nezpochybnitelný pramen – a to dokonce i v historických otázkách. Tak např. na str. 74 ohledně rodinných vztahů Ester nebo Altšuler na str.80.

Není zbytečný obsáhlý rozbor autorství žalmů (82-84), když se v podstatě s nimi dál nepracuje?

Není zbytečné podrobné rozebírání otázky daní? (117n)

Podobně se ptám, zda má význam velký prostor věnovaný datování. (190)

Za zbytečné také považuji i opakované zdůrazňování samozřejmé skutečnosti, že byly modleny modlitby za aktuálního vládce.

Na svátky Sukkot bylo (pokud se nemýlím) obětováno sedmdesát býků (פריים) a ne sedmdesát krav (109).

Mám též rozpaky nad tvrzením, že Babylonský talmud vznikl v době římské nadvlády. (114) Ke kterému datu se za probíhající diskuse autorka kloní? Datujeme zánik Západořímské říše do pátého století?

Na str. 131 mi není jasný v tomto kontextu smysl poznámky 567 (na Gn 25, 23) Vždyť křesťanů je víc než Židů.

Na str. 213 je obrat: postavení karaitů .... než postavení židů. Karaité nejsou považováni za židy?

Nikde není historicky doloženo, že byl apoštol Pavel popraven (297).

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že tato práce podává podrobný přehled dosavadního bádání na zadané téma.

Osobně si však kladu otázku, zda se skutečně jedná o práci teologickou.

Pro mne nejzajímavější i potencionálně nejpřínosnější se zdá otázka po důvodech zařazení těchto modliteb. Dalo by se zjistit, zda se jednalo o politiku, servilitu, patolízalství? Slovo „strach“ tak velice podstatné v tomto kontextu je zmíněno jen jednou a to v úplném závěru. (309)

Ostatně modlitba náboženských společenství v totalitních režimech a loajálních prohlášení by si jistě zasloužily taky větší prostor.

Škoda také, že není více pozornosti věnováno i etickému momentu modlitby na různých stranách válečného konfliktu.

Principiálně se domnívám, že by se z tak obsáhlého bádání jistě dalo vytěžit daleko více přínosného.

Na úplný závěr se přiznám, že mě dr. Damohorská osobně potěšila tím, že zcela důsledně píše Bible, namísto častého, ale nesmyslného „bible“. Podobně s potěšením jsem konstatoval, že píše filosof.

Habilitační práci ThDr. Pavly Damohorské, Th.D. doporučuji k obhajobě.

V Ostravě 17.11. 2021

_____

_____